

TOMAS AKVINIETIS

SUMA PRIEŠ PAGONIS

TREČIOJI KNYGA. APVAIZDA. 86–87 SKYRIAI

Summa Contra Gentiles. Book III. Providence. Chapters 86–87

LXXXVI SKYRIUS

KAD DANGAUS KŪNŲ POVEIKIS TIEMS ŽEMESNIESIEMS KŪNAMS NETURI BŪTINYBĖS POBŪDŽIO

- [1] Tačiau dangaus kūnai ne tik negali primesti būtinybės žmonių pasirinkimams, bet netgi jų poveikis tiems žemesniesiems kūnams neturi būtinybės pobūdžio, nes visuotinių priešasčių poveikius patiriantieji priima tik jiems būdingu būdu. Mat tie žemesnieji yra permainingi dėl materijos, kuri yra galimybėje daugeliui formų, ir dėl formų bei galių priešingumo. Todėl dangaus kūnų poveikiai tuose žemesniuosiuose priimami ne būtinybės būdu.
- [2] Taip pat. Tolima priežastis nedaro būtino poveikio, nebent tik per būtiną vidurinę priežastį. Panašiai iš būtinos didžiosios silogizmo prielaidos ir atsitiktinės mažosios prielaidos nebūtinai atsiranda išvada. Bet dangaus kūnai yra tolimos priežastys, o artimos poveikio žemesniesiems kūnams priežastys yra tiems kūnams priklausančios aktyvios ir pasyvios galios, kurios yra ne būtinos, o tik atsitiktinės priežastys, nes kartais gali turėti trūkumų. Todėl ne dėl dangaus kūnų poveikio tuose žemesniuosiuose kūnuose atsiranda būtinų padarinių.
- [3] Be to. Dangaus kūnai visada juda vienodu būdu. Tad jeigu dangaus kūnų poveikis tiems žemesniesiems kūnams būtų būtino pobūdžio, tai visada viskas čia apačioje vyktų vienodai. Tačiau taip vyksta ne visada, o tik dažniausiai. Vadinasi, kyla ne iš būtinybės.

| Dail. Beato Angelico

RAKTAŽODŽIAI: Tomas Akvinietis, Suma prieš pagonis, dangaus kūnai, intelektas.

KEY WORDS: Thomas Aquinas, Summa Contra Gentiles, heavenly bodies, intellect.

- [4] Dar. Iš daugybės atsitiktinių dalykų negali atsirasti vienas būtinas, nes kaip kiekvienas atsitiktinis gali stokoti poveikio, taip ir visi kartu. Tačiau žinoma, kad tie atskiri dalykai, kurie čia apačioje atsiranda dėl dangaus kūnų poveikio, yra atsitiktiniai. Todėl sąsaja to, kas čia apačioje atsitinka dėl dangaus kūnų įtakos, nėra būtina: juk akivaizdu, kad kiekvienai iš jų galima sukliudyti.
- [5] Toliau. Dangaus kūnai veikia natūraliai, todėl jiems reikia materijos, kuriai darytų poveikį. Vadinasi, materijos poreikio iš dangaus kūnų veiklos negalima pašalinti. Tačiau toji materija, kurią veikia dangaus kūnai, yra iš prigimties irus žemesnieji kūnai, galintys stokoti tiek esaties, tiek ir veikimo. Todėl jų prigimtyje padarinio būtinybės nėra. Vadinasi, žemesniuosiuose kūnuose padariniai dėl dangaus kūnų poveikio atsiranda ne iš būtinybės.
- [6] Tačiau kas nors galėtų pasakyti, jog būtina, kad dangaus kūnų padarinys būtų užbaigtas. Bet tai neatima galimybės iš žemesniųjų daiktų, nes kiekvienas padarinys prieš atsiradamas yra galimybėje ir tada vadinamas galimu. O kada jis jau yra aktualiai, pereina iš galimybės į būtinybę. Ir visa ta visuma paklūsta dangaus kūnų judėjimui. Vadinasi, tai nepaneigia fakto, jog padarinys vienu metu būna galimas, nors būtina, kad kitu metu tas padarinys būtinai atsirastų. Iš tiesų kaip tik taip Albumasaras *Įvado*¹ pirmoje knygoje stengiasi apginti *galimybę*.
- [7] Tačiau galimybės šitaip apginti neįmanoma, nes galimybė yra tai, kas kyla iš būtinybės. Mat to, kurio buvimas būtinas, buvimas yra galimas, o to, kurio buvimas nėra galimas, buvimas yra negalimas; ir kadangi jo buvimas negalimas, tai jo nebuvimas būtinas. Bet tai neįmanoma. Taigi negalima, kad ko nors buvimas būtų būtinas ir kartu tas buvimas būtų negalimas. Vadinasi, galimas buvimas kyla iš būtino buvimo.
- [8] Tačiau tos galimybės, apie kurią kalbama, kad priežastis būtinai turi padarinį, nebūtina ginti, bet tą galimybę, kuri priešinama būtinybei ir apie kurią sakoma, kad ji gali būti ir nebūti. Tačiau niekas taip nevadinamas galimu arba atsitiktiniu vien dėl to, kad kartais jis yra galimybėje, o kartais akte, kaip minėtas atsakymas suponuoja. Mat ir dangaus kūnų judėjime šitaip yra galimybė ir atsitiktinumas: juk ne visada saulės arba mėnulio konjunkcija arba opozicija yra aktualiai, bet kai kada aktualiai, o kai kada galimai; tačiau ir viena, ir kita yra būtina, kaip apie tai sakoma įrodymuose. Tačiau toji galimybė, kuri priešinama būtinybei, savo prigimtyje turi tai, kad jai nėra būtina atsirasti, kai jos nėra. Taip yra todėl, kad iš savo priežasties ji nebūtinai atsiranda. Pavyzdžiui, sakome, kad Sokratas sėdi, yra atsitiktina, o tai, kad jis mirs, yra būtina, nes ši antroji galimybė būtinai kyla iš jo priežasties, bet ne pirmoji. Tad jeigu iš dangaus kūnų judėjimo kada nors ateityje būtinai atsiras padarinys, tai būtinybei prieštaraujanti galimybė ir atsitiktinumas pašalinami.
- [9] Tačiau reikia žinoti, kad siekdamas įrodyti, jog dangaus kūnų padariniai atsiranda iš būtinybės, Avicena savo *Metafizikoje*² panaudojo tokį argumentą. Jeigu kuriam nors dangaus kūnų padariniui sutrukdoma atsirasti, tai šitai turi įvykti dėl kokios nors valingai veikiančios arba natūralios priežasties. Tačiau kiekvie-

na valingai veikianti arba natūrali priežastis kildinama iš kurio nors dangiškojo prado. Todėl ir kliūtis dangaus kūnų padariniui atsirasti kyla iš kurių nors dangiškujų pradų. Vadinasi, neįmanoma, kad jeigu iš karto atsižvelgtume į visą dangaus tvarką, jų padarinys kada nors būtų atšauktas. Todėl daro išvadą, kad dangaus kūnai šiuose žemesniuosiuose kūnuose būtinai turi daryti tiek valingai veikiančių, tiek prigimtinių [priežasčių] padarinius.

- [10] Tačiau šį argumentą, pasak Aristotelio *Fizikos* antrosios knygos³, naudojo kai kurie senieji filosofai, proga ir atsitiktinumą neigę tuo pagrindu, kad kiekvieną padarinį lemia apibrėžta priežastis, o pripažinus priežastį, būtinai pripažįstamas ir padarinys. Vadinasi, kadangi visa atsiranda iš būtinybės, nėra nieko nenumatyto ir atsitiktinio.
- [11] Bet šį argumentą jis pats atmeta *Metafizikos* šeštojoje knygoje⁴ paneigdamas du teiginius, kuriais tas argumentas remiasi. Vienas iš jų sako, kad pateikus priežastį, būtina pateikti ir jos padarinį. Tačiau kiekvienu atveju tai nėra būtina, nes kurios nors tikros, savaiminės ir padariniui pakankamos priežasties veikimą gali sutrukdyti konkuruojantis kitų priežasčių veikimas taip, kad padarinys neatsirastų. O kitas teiginys, kurį jis paneigia, sako, kad ne visi kuriuo nors būdu esantys turi savaiminę priežastį, bet tik tie, kurie yra savaimė, o tie, kurie yra atsitiktiniai, jokios priežasties neturi, pavyzdžiui, muzikalumas turi tam tikrą priežastį žmoguje, bet tai, kad žmogus tuo pat metu yra ir baltas, ir muzikalus, jokios priežasties neturi. Visi, kurie tuo pat metu yra dėl kurios nors priežasties, iš tos priežasties turi tam tikrą tarpusavio sąsajos tvarką, o tie, kurie yra atsitiktiniai, vienas su kitu nėra tvarkingai susiję. Todėl jie yra ne iš vienos savaimė veikiančios priežasties, o tik atsitiktiniai atsiradę: juk atsitinka, kad žmogus, kurį muzikos mokytojas moko, yra baltas, nors muzikos mokytojo tikslas mokyti muzikos ne balta, o tik muzikai gabų žmogų.
- [12] Vadinasi, šitaip pateikus kokį nors padarinį, sakome, kad jis turi tam tikrą priežastį, iš kurios nebūtinai atsiranda, nes tam gali sukliudyti kokia nors atsitiktiniai konkuruojanti priežastis. Ir nors tą konkuruojančią priežastį reikia kildinti iš kurios nors aukštesnės priežasties, tačiau pati kliudanti konkurencija nekildintina iš jokios priežasties. Todėl negalima sakyti, kad kliūtis tam tikram padariniui atsiranda iš kurio nors dangiškojo prado. Todėl nedera teigti, kad dangaus kūnų padariniai žemesniuosiuose kūnuose atsiranda iš būtinybės.
- [13] Todėl Damaskietis antrojoje knygoje⁵ rašo, kad dangaus kūnai nėra priežastis atsirasti tiems, kurie atsiranda, ir išnykti tiems, kurie išnyksta, nes jų padariniai kyla ne iš būtinybės.
- [14] Taip pat ir Aristotelis traktato *Apie miegą ir būdravimą*⁶ antrojoje knygoje rašo, kad daugybė kūniškų, taip pat ir dangišku ženklių, tokių kaip lietaus ir vėjų, neišsipildo. Mat jeigu kyla kitas judėjimas, stipresnis už tą, kurio atėjimą liudija ženklas, tai pastarasis neatsiranda; panašiai ir daugybė gerų ketinimų, kuriuos įvykdyti tikėtasi, išyra dėl kitų svarbesnių iniciatyvų. Taip pat ir Ptolemajus *Keturių dalių knygoje*⁷ rašo: *priešingai, neturime manyti, jog tai, kas įvyks-*

ta dėl aukštesniųjų kūnų įtakos, įvyksta neišvengiamai, kaip tai, kas atsitinka dėl dieviškojo potvarkio ir ko niekaip negalima išvengti, kaip tai, kas tikrai ir būtina įvyksta. Taip pat Šimto sentencijų knygoje⁸: šie sprendimai, kurių tavo mokau, yra viduryje tarp to, kas būtina ir to, kas tikėtina.

LXXXVII SKYRIUS

KAD DANGAUS KŪNŲ JUDĖJIMAS NĖRA MŪSŲ PASIRINKIMŲ
PRIEŽASTIS JUDINANČIOSIOS SIELOS GALIA, KAIP KAI KURIE TEIGIA

- [1] Tačiau reikia atkreipti dėmesį į tai, jog Avicena⁹ nori, kad dangaus kūnų judėjimas būtų ir ne atsitiktinė, kaip ką tik minėta¹⁰, o savaiminė mūsų pasirinkimų priežastis. Mat jis teigia, kad dangaus kūnai turi sielas. Ir kadangi dangaus judėjimas kyla iš sielos ir yra kūno judėjimas, tai būtina, kad kiek jis yra kūno judėjimas, tiek turėtų galios keisti kūnus, o kiek jis yra iš sielos, tiek turėtų galios daryti įtaką mūsų sieloms. Taip dangaus judėjimas būtų mūsų norų ir pasirinkimų priežastis. Atrodo, kad prie tos pačios išvados veda Albumasaro požiūris, išsakytas *Įvado* pirmojoje knygoje¹¹.
- [2] Tačiau šis požiūris yra neprotingas. Mat kiekvienas padarinys, kurį veikiančiosios gauna naudodamas kokį nors įrankį, turi tą įrankį, beje, kaip ir veikiančiąjį, atitekti: juk ne bet kokių įrankių naudojamesi stengdamiesi gauti kokį nors padarinį. Todėl jokių įrankių negalima gauti to, kuriam įrankio veikimas nedaro įtakos. O kūno veikimas niekaip nedaro įtakos permainingoms intelektė ir valioje, kaip tai jau parodyta¹², nebent atsitiktinai tiek, kiek jo judėjimas, kaip jau minėta¹³, paveikia kūną. Taigi neįmanoma, kad dangaus kūno siela, jeigu jis ją turi, darytų įtaką mūsų intelektui ir valiai dangaus kūno judėjimu.
- [3] Toliau. Atskira veikiančioji priežastis savo veikimu perduoda bendrosios veikiančiosios priežasties panašumą ir yra jos atvaizdas. Tad jeigu žmogaus siela kitai žmogaus sielai daro įtaką kūno veikimu, pavyzdžiui, balso ženklais perduodama savo supratimą, tai iš vienos sielos kylantis kūno veikimas pereina į kitą tik kūnui tarpininkaujant: juk išstartas garsas paveikia klausos organą ir šitaip juslės suvokto garso reikšmė nueina iki pat intelekto. Tad jeigu dangaus siela kūno judėjimu kaip nors paveikia mūsų sielas, tai tas poveikis mūsų sieloms ateina tik per pakitimus mūsų kūnuose. O tie pakitimai yra ne mūsų pasirinkimų priežastis, o tik dingstis, kaip aišku iš to, kas pasakyta¹⁴. Todėl dangaus judėjimas nebus mūsų pasirinkimų priežastis, nebent tik kaip dingstis.
- [4] Taip pat. Kadangi *Fizikos* septintojoje knygoje¹⁵ įrodyta, kad judinantysis ir judinamasis turi būti kartu, tai būtina, kad iš pirmojo judinančiojo kylantis judėjimas tam tikra tvarka pasiektų galutinį judinamąjį taip, jog judinantis tuo, kuris jam artimas, judintų tą, kuris jam tolimas. Tačiau dangaus kūnui, apie kurį sakoma, kad jį judina su juo susieta siela, artimesnis yra mūsų kūnas negu siela, kuri su dangaus kūnu nėra tvarkingai susijusi, nebent tik kūnui tarpininkaujant. Tai akivaizdu iš to, kad atskirtieji intelektai neturi jokios tvarkingos

sąsajos su dangaus kūnais, nebent tik kaip judinantieji – su judinamaisiais. Todėl pakitimai dangaus kūne, kylantys iš jo sielos, mūsų sielos nepasiekia, nebent tik kūnui tarpininkaujant. Tačiau kūno judėjimas sielos nejudina, nebent atsitiktinai, ir pakitimai kūne nenulemia pasirinkimo, nebent tik kaip dingstis, kaip jau minėta. Vadinas, dangaus judėjimas negali būti mūsų pasirinkimo priežastis dėl to, kad jis kyla iš sielos.

- [5] Be to. Pasak Aviceno ir kai kurių kitų filosofų, veikiantysis intelektas yra tam tikra atskiroji substancija, kuri mūsų sielose veikia tiek, kiek potencialiai suprastą daro aktualiai suprastą. Tai vyksta dėl abstrahavimosi nuo visų materialų ypatybių, kaip tai akivaizdu iš to, kas pasakyta antroje knygoje¹⁶. Todėl tas, kuris sielai daro tiesioginį poveikį, jos neveikia kūno judėjimu, veikia abstrahavimusi nuo viso, kas kūniška. Todėl dangaus siela, jeigu jis ją turi, negali būti mūsų pasirinkimų arba supratimų priežastimi, darančia poveikį dangaus judėjimu.
- [6] Tais pačiais argumentais galima įrodyti, kad dangaus judėjimas nebūtų mūsų pasirinkimų priežastis, jeigu ji judintų atskiroji substancija, jeigu kas nors teigtų, kad dangus neturi sielos ir yra judinamas atskirtosios substancijos.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Persų astronomas, filosofas Abū Ma'shar, Ja'far ibn Muḥammad al-Balkhī (787–886), lotynizuotas varda Albumasar arba Albusar. XI a. į lotynų kalbą buvo išverstas jo veikalas *[vadas į astronomiją]*, kuris turėjo įtakos Albertui Didžiajam ir Tomui Akviniečiui. Žr. *Introductorium in astronomiam I, 4*, <http://daten.digital-sammlung.de/~db/0002/bsb00024924/image_1>
- ² Avicenna Latinus, *Liber de Philosophia prima sive Scientia divina*. Livres V-X Édition critique de la traduction latine Médiévale par S. Van Riet. Introduction doctrinale par G. Verbeke. Louvain: Peeters; Leiden: E. J. Brill, X, 1, p. 523–529.
- ³ Aristoteles, *Physica II, 4* (195b 36–196a 3), žr. <<http://classics.mit.edu/Aristotle/physics.2.ii.html>>.
- ⁴ Aristoteles, *Metaphysica VI, 3* (1027a 29–b 16), žr. <<http://classics.mit.edu/Aristotle/metaphysics.mb.txt>>.
- ⁵ S. Iohannes Damascenus, *De fide orthodoxa II, 7* [XXI, 10] J. P. Migne, PG 94, p. 893 (B–C), <<http://www.scribd.com/doc/45422205/PG-094>>.
- ⁶ Aristoteles, *De somno et vigilia* [*De divinatione per somnum*] 2 (463b 23–28), žr. <<http://ebooks.adelaide.edu.au/a/aristotle/sleep/>>.
- ⁷ Ptolemaeus, *Tetrabiblos* [*Quadripartitum*] I, 3, <<http://www.sacred-texts.com/astro/ptb/>>.
- ⁸ Pseudo Ptolomaeus, *Centilogium 1*. <<http://www.skyscript.co.uk/centilogium1.html>>.
- ⁹ Avicenna, *Liber de philosophia prima X, 1*, p. 522–530.
- ¹⁰ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga, *Logos*, 2013, Nr. 76, p. 104–108.
- ¹¹ Žr. Albumasar, *Introductorium in astronomiam I, 4*.
- ¹² Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga, *Logos*, 2013, Nr. 76, p. 101–108.
- ¹³ Ten pat.
- ¹⁴ Ten pat.
- ¹⁵ Aristoteles, *Physica VII, 2* (243a 3–245b 18), žr. <<http://classics.mit.edu/Aristotle/physics.7.vii.html>>.
- ¹⁶ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, antroji knyga. Iš lotynų kalbos vertė G. Vyšniauskas. Vilnius: Logos, 2003, sk. 50 ir 59.

Iš lotynų kalbos vertė
doc. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS,
Klaipėdos universitetas

Versta iš S. *Thomae de Aquino Summa contra gentiles*, Romae, Apud sedem commissionis Leoninae et apud libreriam Vaticanas, Desclee et C. Herder, 1934.